

УДК 664:339.5

Мнеріє Думітру, д-р, професор

Потітехнічний університет Тімішоари, Румунія.

Шамцяні Марк, канд. техн. наук, доцент

Санкт-Петербурзький державний технологічний інститут (технічний університет), Росія.

Тіта Овідіу, д-р, професор

Університет «Лучіан Блага», м. Сібіу, Румунія

Телічкун Володимир, канд. техн. наук, професор

Національний університет харчових технологій (НУХТ), м. Київ, Україна

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ТЕРМІН ПРИДАТНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ НА ЕТИКЕТЦІ ТА ЇЇ РОЗУМІННЯ СПОЖИВАЧЕМ

Вступ. Одна з основних функцій упаковки - інформаційна. Вона дає споживачу необхідну інформацію щодо продукту, його складу, домішок, терміну та умов зберігання, виробника, інструкції щодо використання та інших важливих даних [1].

В Європейських країнах в даний час правила маркування регламентуються окремими технічними регламентами.

Умови щодо зазначення на упаковці (етикетці) дати виготовлення, терміну зберігання, кінцевої дати споживання у вказаних вище регламентах суттєво відрізняються.

Для безперешкодного експорту продукції виробник має враховувати особливості вимог щодо маркування в різних державах.

Споживачі та виробники продукції різним чином сприймають та оцінюють інформацію про термін придатності. Для зацікавлення споживача виробнику варто прислухатись до його побажань.

В даний час група науковців з 11 університетів Болгарії, Румунії, Росії, Молдови та України працює над Міжнародним науковим проектом 7-ї рамкової програми досліджень та технологічного розвитку ЄС «Маркування харчової продукції в країнах чорноморського регіону (NUTRILAB)». Одними з головних завдань є аналіз розуміння споживачем інформації на етикетування, підвищення споживчої культури населення, а також гармонізація законодавств щодо етикетування в державах Чорноморського регіону [3].

В даному дослідженні проведено аналіз технічних регламентів щодо терміну придатності харчових продуктів, проаналізовано розуміння цієї інформації українським споживачем, та надані рекомендації виробнику щодо врахування уподобань споживача.

Матеріали та методи. Аналіз законодавств щодо маркування проведено на основі технічних регламентів:

1. Європейський Союз. Регламент (ЕУ) №1169/2011 Європейського Парламенту і Ради від 25.10.2011 про надання споживачам інформації про харчову продукцію.

2. Митний Союз (Росія, Беларусь, Казахстан). Технічний регламент Митного Союзу ТР ТС 022/2011 «Харчова продукція в частині її маркування» від 9.12.2011.

3. Україна. Технічний регламент щодо правил маркування харчових продуктів і N 183/18921 від 11.02.2011р.

Аналіз розуміння споживачем інформації на упаковці (етикетці) та його побажання проведено на основі опитування різних груп населення. Всього опитано 150 чоловік, із них:

Фахівці (як споживачі) в галузі харчового виробництва та харчування – 50 (студенти, працівники підприємств харчової промисловості, викладачі та науковці).

Виробники (інженери та керівники підприємств) харчової продукції – 40.

Споживачі, які не є фахівцями з харчового виробництва та харчування – 60.

Всі учасники опитування – мешканці міста Києва.

Респонденти відповідали на питання: «Який, на Вашу думку, раціональний спосіб представлення на маркуванні часових характеристик зберігання харчової продукції (вибрати з таблиці 1)».

Дані дослідження на можуть представляти думку більшості населення, і проводились лише з метою попередньої оцінки розуміння та сприйняття споживачем елементів маркування.

Результати та обговорення.

Аналіз технічних регламентів щодо маркування в частині терміну придатності харчових продуктів.

Регламент Європейського Парламенту і Ради від 25.10.2011 про надання споживачам інформації про харчову продукцію **дає визначення**, що "Термін завершення мінімального терміну зберігання харчового продукту" означає дату, до настання якої харчовий продукт зберігає свої властивості за умови належного зберігання (стаття 2, пункт г).

Обов'язковою інформацією в маркуванні є дата завершення мінімального терміну зберігання або дата "вжити до" (стаття 9, пункт 1(f)).

Для продуктів, які з мікробіологічної точки зору є такими, що швидко псуються, і тому після завершення короткого періоду часу представляють небезпеку здоров'ю людини, замість дати завершення мінімального терміну зберігання повинна вказуватися дата «вжити до», після якої такі харчові продукти вважаються небезпечними (стаття 24, пункт 1).

Відповідна дата має виражатися наступним способом (стаття 24, пункт 2).

1. Дата завершення мінімального терміну:

а) Даті передуює фраза:

- "Найкраще вжити до ...", якщо дата вказує на конкретний день,
- "Найкраще вжити до завершення ..." в інших випадках,

б) Фраза, про яку йдеться в пункті (а), супроводжується:

- власне датою або
- посиланням на місце, де дата вказується на етикетці.

с) Дата складається з дня, місяця та, можливо, року у зазначеному порядку і в незашифрованій формі.

Якщо харчовий продукт зберігається не більше 3 місяців, у даті достатньо вказати день і місяць;

Якщо харчовий продукт зберігається більше 3 місяців, але менше 18 місяців, у даті достатньо вказати місяць і рік;

Якщо харчовий продукт зберігається понад 18 місяців, у даті достатньо вказати рік;

д) Зазначення дати завершення мінімального терміну зберігання не вимагається для таких продуктів:

свіжі фрукти та овочів включно з картоплею, які не очищені від шкіри, не порізані, і не оброблені іншим аналогічним чином (цей виняток не поширюється на пророщене насіння та інші аналогічні продукти, наприклад, паростки бобових),

вина, лікери, ігристі та ароматизовані вина, вироблені з фруктів, винограду та виноградного суслу,

напої, що містять 10 і більше відсоткових об'ємних часток спирту;

випічка та печиво, які споживаються протягом 24 годин з моменту випікання;

оцет, харчова сіль, цукор у твердому стані;

кондитерські вироби, які складаються виключно з ароматизованих або підфарбованих цукрів;

- жувальна гумка.

2. Дата «вжити до»:

а) даті передуює фраза «вжити до ...»;

б) Фраза «вжити до ...», супроводжується власне датою або посиланням на дату, вказану на етикетці.

с) Дата складається з дня, місяця та, можливо, року у зазначеному порядку і в незашифрованій формі;

д) Дата "вжити до" зазначається на кожній окремо упакованій порції.

3. Дата заморожування або дата першого заморожування зазначається таким чином:

а) їй передуює фраза «заморожено»;

б) Фраза «заморожено» супроводжується власне датою або посиланням на місце, де дата вказується на етикетці.

с) Дата складається з дня, місяця та, можливо, року у зазначеному порядку і в незашифрованій формі

Технічний регламент Митного Союзу «Харчова продукція в частині її маркування» передбачає обов'язкове позначення в маркуванні дати виготовлення продукції (пункт 4.6) та її терміну придатності (пункт 4.7). Залежно від терміну придатності позначення дати виготовлення здійснюється з використанням наступних слів.

1. Якщо термін придатності до 72 годин, даті передуює фраза «Дата изготовления», і вказуються година, число та місяць.

2. Якщо термін придатності понад 72 годин, після фрази «Дата изготовления» вказуються число, місяць, рік.

3. Якщо термін придатності понад 3 місяці, після фрази «Дата изготовления» вказуються місяць і рік.

4. Для цукру даті передуює фраза «Год изготовления» і вказується лише рік.

Після слів «Дата изготовления» вказується дата виготовлення харчової продукції або місце нанесення цієї дати на упаковці.

Слова «Дата изготовления» можуть замінюватись словами «Дата производства» або іншими аналогічним за змістом словами.

Слід звернути увагу, що в Митному Союзі діють Технічні регламенти на окремі види харчової продукції, які передбачають інші поняття, що визначають дату закінчення технологічного процесу їх виготовлення. Наприклад, замість слів «дата изготовления» може бути вказане дата розливу напоїв, дата сортування яєць, рік врожаю сільськогосподарських культур, рік збирання дикорослих фруктів, горіхів, продукції бджільництва.

Термін придатності харчової продукції здійснюється з використанням наступних слів:

1. «Годен до» та годиною, числом, місяцем за терміну придатності до 72 годин.

2. «Годен до» та числом, місяцем за терміну придатності від 72 годин до 3 місяців.

3. «Годен до конца» та місяцем, роком або «годен до» та числом, місяцем, роком за терміну понад 3 місяці.

Допускається вказувати слово «Годен» та кількість діб, місяців або років, а за терміну зберігання до 72 годин після слова «Годен» вказується кількість годин.

Після слів «Годен до», «Годен», «Годен до конца» вказується або термін зберігання або його місце нанесення на упаковці.

4. Для продуктів з необмеженим строком зберігання маркування доповнюється написом «Срок годности не ограничен при соблюдении условий хранения».

5. Слова «Годен до», «Годен», «Годен до конца» можуть бути замінені словами «Срок годности», «Употребить до» або аналогічними за змістом.

Технічний регламент України щодо правил маркування харчових продуктів передбачає вказувати інформацію про часові характеристики придатності харчового продукту у його маркуванні одним із таких способів (розділ 23 Регламенту):

1. Кінцева дата споживання;

2. Дата виробництва та термін придатності.

Дата виробництва та кінцева дата споживання складається з позначення години, дня, місяця і року (дня, місяця і року або місяця і року) у хронологічній послідовності, між якими проставляються розділові знаки (крапка, коса риска тощо) або робиться інтервал.

Кінцеву дату споживання позначають словами "Вжити до (дата)" або "Придатний до (дата)". При цьому зазначається або безпосередньо дата, або посилання на місце в маркуванні, де вона зазначена.

Для позначення дати вказують:

день, якщо термін придатності не перевищує 72 години;

день і місяць, термін придатності не перевищує 3 місяці;

місяць та рік, термін придатності понад 3 місяці;

Термін придатності харчового продукту позначають словами "термін придатності (годин, діб, місяців або років)" або "придатний (годин, діб, місяців або років)".

У харчових продуктах, що з погляду мікробіології є швидкопсувними, мінімальний термін придатності замінюється кінцевою датою споживання.

Зазначення інформації про часові характеристики придатності харчового продукту у його маркуванні не обов'язкове для свіжих фруктів, ягід і овочів, картоплі, які не очищені від шкірки, не нарізані або не оброблені жодним способом (за винятком зародків насіння і стручкових плодів), оцту, кухонної солі, окрім йодованої; цукру у твердій формі; безалкогольних напоїв фруктових соків, фруктових нектарів в окремих місткостях ємністю більше ніж 5 л, які постачаються виключно закладам ресторанного господарства; хлібобулочних або кондитерських виробів, які виходячи з характеру їхньої начинки звичайно споживаються протягом 24-х годин після виготовлення; кондитерських виробів, що складаються майже цілком з ароматизованого цукру та цукру, обробленого за допомогою барвників, які постачаються виключно закладам ресторанного господарства; жувальних гумок; м'якого морозива, яке виготовляється в закладах ресторанного господарства і одразу ж реалізується.

Таблиця 1 - Приклади допустимого позначення терміну придатності в маркуванні в країнах ЄС, Митного Союзу та Україні

Продукт та термін його придатності	Обов'язкові вимоги до маркування		
	ЄС	МС	Україна
Хліб, 48 годин	Вжити до 13.06.13	Дата изготовления 15-00, 13.06.13 Годен до 15-00, 15.06.13 або Дата изготовления 15-00, 13.06.13 Годен 48 часов	Вжити до 15.06.13 або Дата виробництва – 15-00, 13.06.13 Термін придатності – 48 години
Майонез, 2 місяці	Найкраще вжити до 13.08.13	Дата изготовления 13.06.13 Годен до 13.08.13 або Дата изготовления 13.06.13 Годен 2 месяца	Вжити до 15.06.13 або Дата виробництва – 13.06.13 Термін придатності – 2 місяці
Цукерки, 6 місяців	Найкраще вжити до 11.2013	Дата изготовления 06.2013 Годен до 11.2013 або Дата изготовления 06.13 Годен 6 месяцев	Вжити до 11.13 або Дата виробництва – 06.13 Термін придатності – 6 місяців

Аналіз регламентів в частині позначення терміну придатності харчових продуктів.

Основні розбіжності в вимогах щодо позначення часових характеристик харчових продуктів полягають в наступному.

Законодавство ЄС передбачає лише позначення кінцевої дати споживання продукту. Позначення дати виробництва та терміну придатності не є обов'язковим.

Законодавство Митного союзу є найбільш жорстким в частині позначення терміну придатності. Технічний регламент Митного Союзу передбачає обов'язкове позначення дати виробництва продукту та кінцевої дати споживання або терміну придатності.

Українське законодавство передбачає два допустимих способи позначення часових характеристик придатності продукту:

1. Кінцева дата споживання;
2. Дата виробництва та термін придатності.

Вимоги Технічного регламенту України щодо правил маркування харчових продуктів в частині позначення терміну придатності харчових продуктів відповідають вимогам ЄС щодо маркування, і не відповідає вимогам Митного Союзу.

Для експортування української продукції до країн Митного Союзу однією із умов є позначення дати виробництва харчового продукту. З метою забезпечення вимог ЄС доцільно також вказати кінцевий термін споживання («Вжити до» або «Найкраще вжити»).

Звернемо увагу на інформаційну функцію маркування. На нашу думку, споживач має право на повну інформацію про продукт, зокрема, про дату його виготовлення. Лише такий спосіб маркування забезпечує право споживача на повну інформацію про продукт [5].

В той же час позначення дати виробництва продукції не є вигідним для виробника та закладів торгівлі.

Жодний з регламентів не забороняє позначати на маркуванні дату виробництва харчової продукції. Виконання цієї вимоги залежить лише від відкритості та чесності виробника.

Розуміння споживачем маркування харчових продуктів в частині їх терміну придатності. Результати опитування споживачів на питання «Який, на Вашу думку, раціональний спосіб представлення на маркуванні часових характеристик зберігання харчової продукції (вибрати з таблиці 1)». Назва та країна-розробник регламенту в таблиці не вказувалась.

60 % опитуваних як раціональний вибрали варіант, в якому зазначається дата виробництва продукту та його кінцева дата зберігання або термін придатності. 35 % вказали за необхідне вказувати лише кінцеву дату споживання.

Слід зауважити, що найбільша кількість респондентів, які не вважають за необхідне позначати дату виробництва продукції, становили керівники та висококваліфіковані спеціалісти підприємств харчової промисловості. Із загальної їх кількості 80 % вибрали спосіб маркування з лише кінцевою датою споживання.

Найбільше прихильників (90 %) обов'язкового позначати дати виробництва та кінцевого терміну зберігання було серед фахівців в галузі харчового виробництва та харчування.

Споживачі, які не є фахівцями з харчового виробництва та харчування, як раціональний спосіб вибрали позначення дати виробництва та кінцевої дати споживання (56%) та лише кінцеву дату споживання (12%)

Більшість респондентів звернули увагу, що недопустимим є позначення лише кінцевої дати споживання для таких продуктів, як хліб та молочні продукти, особливо в сучасних умовах, коли заклади торгівлі не завжди дотримуються умов зберігання.

Зазначимо, що споживач зазвичай за датою виробництва оцінює органолептичні показники продукту, включаючи смак. А Технічні регламенти не передбачають опис смакових властивостей.

Висновки. Вимоги регламентів ЄС, Митного Союзу та України щодо маркування харчових продуктів в частині позначення термінів придатності значно відрізняються. Маркування, виконане згідно українського законодавства, не порушує вимог ЄС, проте не відповідає вимогам регламенту Митного Союзу.

Споживачі в більшості підтримують обов'язкове позначення на маркуванні дати виробництва продукції, так як це забезпечує право споживача на повну та достовірну інформацію про продукт.

Дослідження виконані в рамках Міжнародного наукового проекту 7-ї Рамкової програми досліджень та технологічного розвитку “NUTritional LABELing Study in Black Sea Region Countries (NUTRILAB)” FP7-PEOPLE-2012-IRSES № 318946 – NUTRILAB.

Література

1. Стефан Стефанов, Йорданка Стефанова, Станка Дамянова, Настя Василева, Юлія Теличкун, Владимир Теличкун, Алексей Губеня (2013), Проблеми при реалізованні інформаційної функції на упаковці, *University of Ruse “Angel Kanchev”. Proceedings*, Vol.52, Book 10.2, pp. 146-149.
2. Alin-Florin Totorean, Vlad Florin Vinatu, Oleksii Gubenia, Andreea Nicoara (2013), Comparison study between romanian and ukrainian labeling of food products. Social, nutritional and medical considerations, *Abstract book of the International Conference ‘Integrated systems for agri-food production - sisteme integrate de productie SIPA 2013’. September 26 - 29, 2013*, p.16.
3. (2013), Міжнародний проект «Nutritional labeling study in Black Sea region countries», *Ukrainian Food Journal*, Vol. 2, Is. 2, p. 304.
4. Стефан Стефанов, Станка Дамянова, Владимир Теличкун (2013), Исследование маркировки пищевых продуктов в странах Черноморского региона, *Инновационное развитие малых городов России: научный, технологический и образовательный потенциал: материалы Международной научно-практической конференции (г. Мелеуз, 31 октября 2013 г.)*, С. 158-160.
5. Маланчук Т. В. (2011) Державний контроль та нагляд за безпекою харчових продуктів, *Правовий вісник Української академії банківської справи*, 2(5), с. 45–49.
6. Telychkun V., Gubenia O., Telychkun Y. (2013), Labelling of foodstuffs in Ukraine, *The Second North and East European Congress on Food (NEEFood-2013): Book of Abstracts*. - 26-29 May 2013, p. 44.